

Роздуми Григорія Сковороди про систему національної освіти і виховання, його погляди на особистість учителя як носія духовних і моральних цінностей українського народу стали тим підґрунтям, на якому розвивалися на Сумщині ідеї педагогічної майстерності.

Проведений аналіз поглядів Григорія Сковороди на формування педагогічної майстерності вчителя дав змогу зробити висновки про те, що діяльність педагога в сучасних умовах буде ефективною, якщо він стане другом дитині, носієм народних цінностей, духовно-моральної культури та високої гуманності і людинолюбства. Основою педагогічної майстерності вчителя є самоосвітня діяльність, неперервна освіта впродовж життя, систематичне цілеспрямоване самовдосконалення і саморозвиток.

Перспективним вважаємо подальше вивчення проблеми педагогічної майстерності в історії вітчизняної педагогічної думки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демков М. И. Педагогика западноевропейская и русская. Педагогическая хрестоматия: Для учительских институтов и семинарий, педагогических классов женских гимназий и институтов, педагогических курсов при городских училищах и для народных учителей / М. И. Демков. – М. : Типография Т-ва И. Д. Сытина, 1911. – 336 с.
2. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczziya.pdf
3. Лавріненко О. А. Історія педагогічної майстерності : Навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ, аспірантів, вчителів / Олександр Лавріненко. – К. : Богданова А. М., 2009. – 328 с.
4. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко; За ред. О. О. Любара. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2003. – 450 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
5. Педагогічні ідеї Г. С. Сковороди : Збірник / Ред. колегія: О. Г. Дзевєрін (відп. редактор), В. З. Смаль, І. А. Табачников. – К. : Вища школа, 1972. – 246 с.
6. Сковорода Григорій : ідейна спадщина і сучасність / редкол. Попович М. В. – К., 2003. – 714 с.
7. Сковорода Григорій. Твори : У 2 т. / Григорій Сковорода [2-е вид., виправ.]. – К. : ТОВ «Видавництво «Обереги», 2005. – (Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії; Т.5). – Парал. тит. арк. англ. Т.1 / передм. О. Мишанича. – 528 с. : портр. – Бібліогр. : с. 36-46.
8. Сковорода, Григорій Твори : У 2 т. / Григорій Сковорода [2-е вид., виправ.]. – К. : ТОВ «Видавництво «Обереги», 2005. – (Київська б-ка давнього укр. письменства. Студії; Т.6). – Парал. тит. арк. англ. Т.2. – 479 с.

УДК 378.091.12.011. – 057.175:005.963

Касьянова Л. С., ст. викладач,
Слезенко А. О., ст. викладач
кафедри іноземних мов ФЕФ
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

У статті розглянуто особливості та шляхи формування педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу. Проаналізовано основні напрями удосконалення професіоналізму викладача шляхом підвищення ефективності його компонентів. Підкреслено значущість того, що викладач вищого навчального закладу свою професійну діяльність здійснює у кількох напрямках: педагогічна, методична, наукова, виховна робота.

Ключові слова: педагогічна майстерність, викладач вищої школи, компоненти педагогічної майстерності, активність, академічна мобільність.

Касьянова Л. С., Слезенко А. О. Педагогическое мастерство как важная составляющая профессиональной деятельности преподавателя. В статье рассмотрены особенности и пути формирования педагогического мастерства преподавателя высшего учебного заведения. Проанализированы основные направления совершенствования профессионализма преподавателя путем повышения эффективности его компонентов. Подчеркнута значимость того, что преподаватель высшего учебного заведения осуществляет свою профессиональную деятельность в нескольких направлениях: педагогическая, методическая, научная, воспитательная работа.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, преподаватель высшей школы, компоненты педагогического мастерства, активность, академическая мобильность.

Kasyanova L. S., Slezhenko A. O. The pedagogical mastery as the important component of professional teaching activity. The article deals with the features and ways of forming pedagogical skills of teachers of higher education. The basic directions of improvement of teacher professionalism by improving the efficiency of its components are analyzed. The significance of university teacher's professional activity is carried out in several areas: educational, methodical, scientific, educational work is emphasized

Key words: pedagogical skill, high school teacher, components of pedagogical skill, activity, academic mobility.

Перехід України до ступеневої системи підготовки фахівців поставив на порядок денний проблему реорганізації освітнього процесу в закладах професійної освіти. Реформа освіти вимагає пошуку принципово нових теоретичних рішень, розробки психолого-педагогічного забезпечення інтеграційних процесів у професійній підготовці. Сучасний ринок праці ставить завдання забезпечити випереджувальний розвиток фахової підготовки на основі ефективної координації діяльності усіх ланок освіти, тісної їх інтеграції з наукою і виробництвом за допомогою створення навчально-науково-виробничих комплексів; виховання фахівців, які поєднують фундаментальні знання і ґрунтовну практичну підготовку; посилення індивідуального підходу; розвиток творчих здібностей майбутніх фахівців.

Задекларований перехід до ступеневого навчання змінює структуру фахової освіти, вимагає створення нових за формою і змістом нормативних документів планування навчального процесу. Для підготовки фахівців у системі ступеневої професійної освіти необхідно створити спеціальну структуру навчання зі зміною характеру професійної підготовки, реалізацією наступності в навчальному процесі, забезпеченням взаємозв'язку дисциплін, оптимальними навчальними планами і освітньо-професійними програмами, що можливо за умови реалізації інноваційних технологій навчання, базовими компонентами яких є: модульна організація навчання; новітнє методичне та програмне забезпечення навчально-виховного процесу; систематичний поетапний контроль навчальної діяльності на основі рейтингової методики оцінювання знань.

Метою статті є проаналізувати основні складники педагогічної майстерності викладача вищої школи та вказати на деякі шляхи її удосконалення, підкреслити роль цих процесів у реформуванні національної вищої освіти в контексті її інтернаціоналізації.

Актуальність проблеми викликана необхідністю врахування нових вимог до вищої освіти в умовах трансформації суспільства, критичним аналізом якості роботи викладачів вищих навчальних закладів на сучасному етапі, що обумовлює потребу у новому підході до організації, структури, змісту, форм і методів удосконалення педагогічної майстерності викладачів.

Педагогічна праця викладача вищого навчального закладу є особливою формою професійної діяльності, змістом якої є навчання, виховання і розвиток студентів, сприяння формуванню у них фахових знань, умінь і навичок, активної життєвої позиції, що дасть змогу майбутньому випускникові активно включитися у суспільну, культурну, політичну та інші сфери життя суспільства. Результатом викладацької діяльності є розвиток студента, його особистісне, інтелектуальне удосконалення, самовизначення особистості, затребуваність відповідного фахівця не тільки на національному ринку праці, але й на міжнародному. Тому вищі навчальні заклади стають «візитівкою» держави, перетворюються на підґрунтя міжнародної конкурентоспроможності країни, активно включаються у процес інтернаціоналізації. Забезпечити реальне входження національної системи вищої освіти у світовий освітній і науковий простір необхідно шляхом досягнення належного рівня її відкритості та прозорості, збільшенням кількості спільних міжнародних курсів і програм (double diploma degree) і відповідних обмінів серед викладачів і здобувачів вищої освіти між українськими та закордонними університетами. Заклади вищої освіти повинні розробити комплексну стратегію інтернаціоналізації, складником якої є професійний розвиток персоналу вищої школи шляхом системного заохочення наукової та професійної активності викладачів, їх орієнтація на знання іноземних мов та академічну мобільність (міжнародну та внутрішню) [10], що тісно пов'язано з підвищенням педагогічної майстерності викладача.

Викладач вищого навчального закладу свою професійну діяльність здійснює у кількох напрямках: педагогічна, методична, наукова, виховна [12, с. 48–50]. Педагогічний складник прийнято вважати пріоритетним, але він не може бути повноцінним при ігноруванні трьох інших аспектів роботи. Організуючи навчальну діяльність студентів відповідно до нормативних вимог, викладач визначає мету і завдання конкретної дисципліни у взаємозв'язку з іншими предметами, обирає оптимальні форми і методи роботи, що сприяють активізації пізнавальної діяльності студента, форми контролю. Основними видами цієї діяльності є лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття, консультації, заліки, екзамени, керівництво практикою тощо. Але високого рівня професійних знань не досить для володіння студентською аудиторією. Значний вплив має загальний розвиток особистості викладача, його вміння пов'язувати матеріал із сьогоденням, із власним досвідом, незалежність поглядів, розуміння інтересів молоді, культура мовлення, використання інноваційних методів в організації навчального процесу тощо. Сучасний викладач має бути спроможним до саморозвитку та самовдосконалення в ситуації, яка постійно змінюється, готовим до якісної реалізації знань, умінь і навичок у професійній діяльності.

Сучасна технологізація освіти сформувала думку про те, що успіх у навчально-виховному процесі освіти майбутнього забезпечуватиметься тільки якістю використання технологій. Однак технологія не приводить однозначно до отримання педагогічних результатів, бо застосування однієї технології викладачами з різним рівнем професійної майстерності може привести до різних наслідків.

Педагогічна майстерність є важливим складником професійної діяльності викладача. За визначенням І. А. Зязюна, педагогічна майстерність – це вияв високого рівня педагогічної діяльності, синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва і особистих якостей педагога, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної роботи. Компонентами структури педагогічної майстерності, на думку зазначеного вченого-педагога, є гуманістична спрямованість, професійні знання за фахом, педагогічні здібності та педагогічна техніка [4, с. 35, с. 79–80].

Т. І. Туркот вважає, що педагогічна майстерність – це високе мистецтво навчання і виховання, що постійно вдосконалюється, основу якого складають професійні знання, вміння і здібності. Педмайстерність ґрунтується на педагогічних здібностях (дидактичних, організаторських, комунікативних, перцептивних, сугестивних, науково-пізнавальних, прогностичних, дослідницьких), а також на емоційній стійкості та здатності до педагогічної імпровізації [11, с. 463–464].

На думку М. М. Фіцули, педагогічна майстерність – сукупність якостей особистості, які забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога, складниками якої є професійні знання, педагогічна техніка, педагогічні здібності, педагогічна моральність, професійно значущі якості (доброзичливість, об'єктивність, вимогливість, порядність, оптимізм, самоконтроль) і зовнішня культура. Усі ці компоненти створюють передумови для перетворення педагогічної діяльності на мистецтво, що є тривалим і складним процесом. Завершальним етапом цього процесу є педагогічне новаторство, коли викладач вносить у навчально-виховний процес принципово нові ідеї, розробляє нові методичні системи, створює нові педагогічні технології [12, с. 57–58].

З метою усвідомлення джерел розвитку педагогічної майстерності, шляхів професійного самовдосконалення як чинника підвищення академічної мобільності викладачів ВНЗ педагогічну майстерність можна визначити як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [3, с. 100–108].

До основних структурних компонентів формування педагогічної майстерності Н. В. Кузьміна відносить гностичний, конструктивно-проективний, організаційний, комунікативний, перцептивно-рефлексивний [3, с. 68–69].

1. Гностичний компонент пов'язаний зі сферою знань викладача. Йдеться не тільки про глибоке і свідоме знання дисципліни, яка викладається, але й про вміння працювати зі змістом навчального матеріалу: зробити його доступним для розуміння студента, поєднувати отримані знання зі змістом інших предметів з метою формування системних знань, вивчення реальних можливостей студента для формування у нього самоконтролю й саморегуляції, вивчення кожного студента і колективу загалом. Важливим аспектом цього компоненту є аналіз власного педагогічного досвіду та досвіду інших викладачів, узагальнення його і перенесення ефективних форм, методів і прийомів у практику своєї роботи, самоосвіта та самовиховання. Адже знання з психології, педагогіки і методики – найслабша ланка у вищій школі.

2. Конструктивно-проективний компонент відображає особливості планування педагогом власної діяльності та роботи студентів відповідно до поставлених цілей. Психологічним механізмом цього компоненту служить уявне моделювання навчально-виховного й наукового процесів з відповідним дозуванням часу. В основі проективної і конструктивної діяльності лежать здібності до інтелектуальної праці: відкинути звичайні методи і стандартні рішення, шукати нові, оригінальні; бачити далі безпосередньо даного і очевидного; охоплювати суть основних взаємозв'язків, властивих проблемі; ясно бачити кілька різних шляхів вирішення і подумки вибрати найбільш оптимальний і ефективний; чуття до наявності проблеми там, де здається все вже вирішено; ідейно-креативна результативність мислення та ін.

Аналізуючи цей компонент здібностей, у вітчизняній педагогічній науці визнають провідну роль інтуїції в науковій і педагогічній діяльності. Інтуїція як результат великої і напруженої розумової роботи дозволяє скоротити шлях пізнання на основі швидкого, логічно неусвідомленого розуміння ситуації та знаходження правильного рішення. Окремі дослідження підтверджують думку, що у викладачів, які не мають вченого ступеня, рівні всіх проективно-конструктивних здібностей, а також уміння передбачати в педагогічній і науковій праці дещо занижені.

Зокрема, конструктивні здібності – це вміння організувати навчальний процес на належному рівні. Такі вимоги базуються на певному комплексі критеріїв, необхідних для проведення роботи зі студентами: варіювання стимуляції на засвоєння і сприйняття знань (наприклад, відмова від монологу у спілкуванні з аудиторією); установка на сприйняття: залучення нетрадиційного матеріалу, несподівані приклади, провокування самостійності шляхом «хибних» висновків і багато іншого; педагогічно грамотні висновки, які сприяють комплексному засвоєнню матеріалу; ефективне використання пауз, невербальних засобів комунікацій (міміки, жестів, погляду); система позитивних і негативних підкріплень; використання навідних питань, суперечностей; питання на повторення, узагальнення матеріалу, а також ті, що встановлюють міжпредметні зв'язки; виконання завдань, спрямованих на самостійний пошук, обробку і систематизацію матеріалу; творчі роботи і завдання, що стимулюють не лише професійний, а й особистісний ріст.

Орієнтація певної частини викладачів на монологічно-лекційний вид роботи склалася внаслідок не лише певного традиціоналізму. Нестача матеріалу, невідповідність опублікованого сучасним вимогам, нестача технічних ресурсів також не сприяють поліпшенню організації занять. Але навчити студента працювати самостійно досить важко, особливо коли неможливо ретельно і систематично перевіряти усіх, об'єктивно оцінювати результати самостійної роботи студентів як це передбачено вимогами до навчального процесу.

3. Організаційний компонент включає: структурування інформації в процесі повідомлення її студентам; організацію різних видів діяльності студентів для досягнення поставлених цілей; організацію власної діяльності і поведінки у процесі безпосередньої взаємодії зі студентами.

Стосовно цього компонента у студентів є найбільша кількість зауважень до викладача, а саме: використання звичних форм і методів роботи, однотипна структура кожного заняття, монотонність викладу змісту навчального матеріалу під час читання лекцій. З метою подолання цих недоліків пропонуються

інтерактивні технології навчання, особливо на практичних заняттях. Ці технології дають змогу студентам [2, с. 67–68]: виробляти стратегію і тактику досягнення цілей; самостійно знаходити можливі ресурси для вирішення проблеми; вчитися формулювати, висловлювати та відстоювати власну думку, слухати іншу людину, поважати її погляди; моделювати різні соціальні ситуації та збагачувати власний досвід через їх «програвання»; знаходити спільне розв'язання проблем, вчитися будувати стосунки та діяльність у групі; здійснювати проектну діяльність, реалізувати задуми, розвивати навички самостійної роботи.

Проектуючи застосування інтерактивних технологій у вищому навчальному закладі, викладач повинен чітко визначити цілі навчання, сприяти створенню комфортних умов і взаємоповаги, формувати мотивацію навчання, брати до уваги потенційні можливості аудиторії [1, с. 221].

4. Комуникативний компонент передбачає налагодження педагогічно доцільних стосунків як зі студентами для досягнення дидактичної мети, так і тими, хто виступає в ролі керівників такої системи. Спілкування в діяльності викладача виступає не тільки засобом наукової та педагогічної комунікації, але й умовою вдосконалення професіоналізму в діяльності й джерелом розвитку особистості викладача, а також засобом виховання студентів. До комуникативних належать здібності: здатність всебічно й об'єктивно сприймати людину-партнера за спілкуванням; здатність викликати в неї довіру, співпереживання в спільній діяльності; здатність передбачати й ліквідувати конфлікти; справедливо, конструктивно й тактовно критикувати свого товариша зі спільної діяльності; сприймати й враховувати критику, змінюючи відповідно свою поведінку й діяльність.

У налагодженні комуникативної взаємодії зі студентами викладачу необхідно спиратися на знання та вміння педагогічної техніки, налагодження емоційного та ділового контакту, емоційне налаштування на майбутню взаємодію. Важливими є прийоми, які забезпечують ефективність взаємодії: вміння виявити інтерес і повагу до студента, зрозуміти його позицію під час спілкування, володіти засобами невербальної комунікації, толерантне ставлення до всіх учасників навчального процесу.

5. Перцептивно-рефлексивний компонент тісно пов'язаний з комуникативним, спрямований до суб'єкта педагогічного впливу. Рефлексія – усвідомлення діючим індивідом того, як він сприймається партнером зі спілкування, припускає знання того, як інший розуміє того, хто рефлексує. Рефлексія – своєрідний подвоєний процес дзеркального відбиття індивідами одне одного, при якому той, що рефлексує, усвідомлює внутрішній світ співрозмовника з відбиттям себе. Перцептивно-рефлексивні здібності передбачають три аспекти:

- почуття об'єкта; воно представляє чутливість педагога до того, яке відображення об'єкти реальної дійсності знаходять у вихованців, якою мірою потреби та інтереси студентів виявляються при цьому, як вони співпадають з вимогами педагогічної системи та вимогами самого педагога;
- почуття міри і такту; проявляється в особливій чутливості до міри змін, що відбувається в особистості й діяльності студента за допомогою різних засобів педагогічного впливу, які зміни переважають (позитивні чи негативні), за якими ознаками можна про них судити;
- почуття причетності; характеризується чутливістю викладача до недоліків власної діяльності, критичністю і відповідальністю за педагогічний і науковий процес.

Реалізація усіх компонентів забезпечить якісний навчальний процес, творчий саморозвиток і самореалізацію викладача в процесі педагогічної діяльності. Методи й способи науково-педагогічної діяльності носять індивідуально-суб'єктивний характер і їх використання залежать від здібностей кожного викладача. Психолого-педагогічні здібності, зазвичай, включають у структуру розглянутих вище гносеологічного та організаційного компонентів, хоча ці здібності можуть існувати й окремо один від одного.

Сучасний педагог вищої школи має спрямувати свою діяльність на формування наукового мислення, розвиток внутрішньої особистої потреби у постійному саморозвитку, самоосвіті впродовж усього життя. На актуальності цієї проблеми наголошується і в останніх документах щодо реформування освітньої галузі, зокрема в Законі України «Про вищу освіту» та Проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. Так, у законі зазначено (ст. 57, 58, 60), що науково-педагогічні працівники мають право і зобов'язані не рідше одного разу на п'ять років підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію, результат якої враховується при обранні на посаду за конкурсом чи укладанні трудового договору [8]. Окреслюючи сучасні підходи до організації навчального процесу, у Проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років зазначається на необхідності розробити до 2016 року сукупність принципово нових моделей підвищення професійної кваліфікації викладачів, що ґрунтується на поліваріантності схем організації та змісту навчання, просування кращих освітніх практик. Пропонується також запровадити комплекс заходів, спрямованих на заохочення академічної мобільності викладачів (міжнародної та внутрішньої), розширення практик творчих відпусток і стажування (у т. ч. за кордоном) [9].

Враховання нових вимог до вищої освіти в умовах реформування суспільства, критичний аналіз якості роботи педагогічних працівників вищих навчальних закладів обумовлюють необхідність нового підходу до організації, структури, змісту, форм і методів удосконалення педагогічної майстерності викладачів. Підвищення кваліфікації, стажування викладачів вищої школи покликані вирішувати проблему задоволення професійно-освітніх потреб викладачів різних навчальних закладів, яка пов'язана не тільки з поглибленням та оновленням знань з предмета, а, перш за все, з вирішенням конкретних питань науково-педагогічних працівників щодо оволодіння педагогічною майстерністю, навиками та вміннями управління, застосування педагогічних технологій. Багатоаспектність стажування (науковий, навчальний, культурний аспекти), зокрема

за кордоном, могли б зробити таку форму підвищення кваліфікації ефективною та дієвою у плані розвитку професійного складника діяльності викладача вищої школи у контексті інтернаціоналізації, однією з цілей якої є підвищення якості освіти і досліджень за рахунок участі студентів і викладачів у міжнародному процесі обміну знаннями та практикою роботи [6]. Однак практично єдиною можливою формою підвищення кваліфікації викладача вищої школи залишається стажування в інших вищих навчальних закладах. Але це стажування здебільшого носить формальний характер: викладач складає індивідуальний план стажування, затверджує його на відповідній кафедрі і отримує довідку, яка підтверджує виконання програми стажування в повному обсязі, а, отже, успішне підвищення кваліфікації. Фактично вагомим зрушень у фаховому або методичному рівні роботи викладача не відбулося. Особливо це підтверджується щодо більшості викладачів старшого покоління, які виховані на принципах заїдеологізованій, авторитарній педагогіки і психологічно не здатні застосувати педагогічні інновації у своїй роботі [5, с. 113]. Можна також підвищувати кваліфікацію шляхом самоосвіти: самостійно здобувати нові фахові знання через опрацювання наукової літератури, підготовку публікацій і виступів на наукових конференціях, розробку методичного забезпечення дисциплін, які проводить викладач, а також удосконалювати знання, уміння і навички у галузі педагогіки вищої школи. Але самоосвіта не може замінити спеціально організоване підвищення кваліфікації, обов'язковим складником якого є поглиблення психолого-педагогічної підготовки, ознайомлення з новими технологіями навчання, оволодіння методами і прийомами професійної педагогічної діяльності, підвищення рівня комп'ютерної грамотності та навичок роботи з Інтернетом. Тому вирішення проблеми організації підвищення кваліфікації викладачів вищої школи має відбутися на загальнодержавному рівні.

В умовах трансформаційних процесів у вищій школі України вагомий прорив у рівні професійної роботи викладачів могли б забезпечити короткотермінові стажування науково-педагогічних працівників у європейських університетах. Таке стажування дало б корисний обмін науковими ідеями, дослідницькими методами, досвідом педагогічної роботи, а також сприяло б реалізації одного із базових принципів сучасної європейської освітньої політики – мобільності викладачів і студентів. Це збагачує індивідуальний досвід людини, дає можливість дізнатися більше про інші моделі створення та поширення знань, дозволяє їй розширити свої контакти та спілкування, удосконалити знання іноземної мови, тобто стати конкурентноздатнішою на ринку праці як фахівцю, досліднику, викладачу, працівнику. Мобільність сприяє тому, щоб освіта була відкрита для нових тенденцій, знання стали транснаціональним явищем, тому така форма підвищення кваліфікації, як закордонне стажування, є найбільш результативною та оптимальною щодо розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи в контексті інтернаціоналізації вищої освіти.

На підставі теоретичного аналізу та практичного досвіду можна зробити висновок, що вдосконалення педагогічної майстерності викладача вищої школи повинно відбуватися шляхом системного підходу. Реалізація усіх компонентів забезпечить здійснення навчального процесу на високому науковому, методичному та організаційному рівні з врахуванням відповідних психолого-педагогічних аспектів. Творча співпраця та співробітництво педагога (викладача вищої школи) і його вихованців (студентів) сприятимуть креативному саморозвитку та самореалізації усіх учасників навчально-виховного процесу, в тому числі й удосконаленню фахової майстерності викладача в процесі професійної діяльності.

Одним із основних принципів сучасної вищої освіти є академічна мобільність викладачів і студентів як аспект інтернаціоналізації. Стажування, навчання та дослідницька робота викладачів вищих навчальних закладів, зокрема у закордонних вишах, збагачують індивідуальний досвід людини, надають можливість ознайомитися і практикувати різні моделі створення і поширення знань, дозволяють розширити мережу контактів і спілкування, поглибити знання іноземної мови. Це є одним із концептуальних шляхів підвищення якісного рівня педагогічної діяльності в умовах реформування вищої школи України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безрукова В. С. Методика професійного навчання в системі педагогічного навчання / В. С. Безрукова // Проблеми метод. підготовки інженерів-педагогів. Сб. науч. трудов. – Свердловск : СИПИ, 1989. – С. 4–20.
2. Гончаренко С. У. Методика як наука / С. У. Гончаренко. – Хмельницький : Вид-во ХГКП, 2001. – 30 с.
3. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: Монографія / Р. С. Гуревич; За ред. С. У. Гончаренка. – К. : Вища шк., 1998. – 229 с.
4. Дидактика современной школы: Пособие для учителей / Б. С. Кобзарь, Г. Ф. Кумарин, Ю. А. Кусый и др. Под ред. В. А. Онищука. – К. : Рад. шк., 1987. – 351 с.
5. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 11–57.
6. Киверял А. А. Сущность преемственности и её реализация в обучении / А. А. Киверял // Преемственность в обучении учащихся предметам естественно-математического цикла в школе и среднем ПТУ. – М., 1984. – С. 9–19.
7. Коваленко О. Е. Методологічні основи технології навчання: теоретико-методичний та практичний аспект викладання дисциплін електроенергетичного циклу / О. Е. Коваленко. – Харків : Основа, 1996. – 184 с.
8. Кустов Ю. А. Преемственность профессионально-технической и высшей школы / Ю. А. Кустов; Под ред. А. А. Кирсанова. – Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1990. – 117 с.
9. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – 630 с.
10. Непрерывное многоуровневое профессиональное образование / Под науч. ред. Х. Беднарчика. – Санкт-Петербург : Радом, 1997. – 102 с.

11. Олейник П. Н. Научные основы преемственности в системе непрерывного профессионального (сельскохозяйственного) образования: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. / П. Н. Олейник. – К., 1993. – 390 с.
12. Паюл М. В. Підручник як засіб організації самостійної роботи учнів з математики / М. В. Паюл // Педагогіка і психологія професійної освіти. – № 2. – 2000. – С. 93–98.
13. Про введення в дію «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу професійну освіту)» та про нормативне і навчально-методичне забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою: наказ МО України № 86 від 4.03.98 // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1998. – № 10. – С. 3–14.
14. Семиченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? / В. А. Семиченко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 176–203.
15. Харитонов В. А. Інтегральний підручник / В. А. Харитонов // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 1. – С. 29–38.

УДК 373.54.3:94

Моцак С. І.,

канд. пед. наук, доцент,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ СКЛАДНИК ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі профілізації навчального процесу у вітчизняному освітньому просторі. Розвиток в Україні профільної школи є важливим напрямом оновлення освіти, для якої характерне перенесення головних акцентів зі знаннєвої за змістом освіти на поглиблене засвоєння учнями базових знань і формування у них ключових, галузевих і предметних компетентностей.

Ключові слова: профільне навчання, школярі, навчальний процес, напрями профільного навчання.

Моцак С. І. Профильное обучение как неотъемлемая составляющая качественного образования.

Статья посвящена проблеме профилирования учебного процесса в отечественном образовательном пространстве. Развитие в Украине профильной школы является важным направлением обновления образования, для которого характерен перенос главных акцентов со знаниевого по содержанию образования на углубленное усвоение учащимися базовых знаний и формирование у них ключевых, отраслевых и предметных компетенций.

Ключевые слова: профильное обучение, школьники, учебный процесс, направления профильного обучения.

Motsak S. I. Profile education as an integral part of quality education. *The article is devoted to the problem of profiling the educational process in the domestic educational space. The development of a specialized school in Ukraine is an important direction in the renewal of education, which is characterized by the transfer of the main accents to the knowledge component of the content of education for the students' in-depth mastering of basic knowledge and the formation of key, sectoral and subject competencies.*

Key words: profile training, schoolchildren, educational process, directions of profile training.

Одним із важливих напрямів оновлення освіти, що значною мірою залежить від зміни світових освітніх орієнтирів, є розвиток в Україні профільної школи. Для неї характерне перенесення головних акцентів зі знаннєвої за змістом освіти на поглиблене засвоєння учнями базових знань і формування у них ключових, галузевих і предметних компетентностей.

За таких умов завданням старшої школи стає не лише дати учневі певні знання, навички та вміння, а, в першу чергу, навчити його «долати стереотипи, прогнозувати проблеми, виявляти передбачливість, гнучкість мислення, самостійність, цілеспрямованість тощо» [2]. Іншими словами, школа повинна підготувати випускника, який був би компетентним у різних життєвих ситуаціях, мав би відповідний потенціал для вирішення різноманітних проблем, у тому числі пов'язаних зі сферою його професійної діяльності.

Найважливіше завдання сучасної школи – формування повноцінних громадян своєї держави, а вирішення цього завдання багато в чому залежить від того, чим займатимуться старші школярі, яку професію вони оберуть і де працюватимуть. Оптимістична перспектива життя (і насамперед, реальна й приваблива професійна перспектива) уберігає багатьох підлітків від необдуманих кроків, сприяє позитивним ціннісним ставленням особистості учнів. У зв'язку із цим проблема профільного навчання школярів набула особливої актуальності у вітчизняному освітньому просторі.

Нині проблема профільного навчання перебуває в центрі уваги вітчизняних науковців. Значний внесок у її розв'язання зробили дослідники Г. Єгоров, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Матвієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва та ін.

Загальним теоретичним питанням профілізації навчального процесу у старшій школі присвячені праці Г. Балла, Н. Бібік, О. Бугайова, М. Бурди, М. Гузика, В. Кизенка, О. Корсакової, В. Мадзігона, Н. Ничкало, Н. Шиян.